

je bilo njeno in tvoje.« S poudarkom je glasneje kakor razodel: »Kadar umrem, ostane to tvoje Klemen!« Nato se je vzpel. Podprli so ga z rokami. Spet je upri oči v vse po vrsti. Hotel je nekaj reči, ali zaprlo ga je, da je zastokal. Hudo mu je prišlo; zato so ga spustili. Vendar je še šepetaje odločil: »Velika parcela Klemenova ... tam v miznici ... ključ ... njive ... vranec — —«

Nato tišina, kakor bi bilo vseh groza te tajne pobožnosti v kesanju in izpovedi tistega, ki je bil še včeraj med vsemi največji grešnik in za katerega ni bilo odpuščanja.

Zgodilo se je tedaj v tisti minuti, da so mu odpustili vsi.

Tudi Jernej in Klemen sta stisnila vase vse svoje gorje, vso bolešč, vso žalost, vso preteklost. Pogledala sta se in se razumela: odpuščata ...

Klemen je prijel z obema rokama Čenčarjevo desnico. Bolnik je zahropel in se kakor zagnal kvišku. Neizrečeno ga je zabolelo, ker je sunil čez ustnice šop zavrelih pen. Skozi stisnjene zobe je pri strašno razprtih očeh še kakor v odmevu izrekel ime Klemenove matere: »Ivanka!«

In ko je takoj nato v silnem trpljenju iskal z rokami, usti in očmi življenja, je, padajoč v blazine, izdihnil ...

Klemen je s tresočo se roko zatisnil mrliču trepalnice.

(Dalje prih.)

Manca Komanova:

Na Gorenjskem je lušno.

(Dalje.)

Na potu v goro so postavljena tri večja zidana znamenja, posvečena Materi Božji. Prvo stoji bolj v vznožju hriba, drugo nekako v sredi, tretje, imenovano »Sv. sobota«, pa tik pod vrhom.

Za hrbtom drugega znamenja je skoro navpična skala, na kateri opaziš par malih gladkih dolbin. Te dolbine so nastale tako:

Ko je Mati božja potovala z malim Jezuščkom po svetu, je zašla tudi na Šmarno goro. Pot je bila utrudljiva in Marijo so začele silno boleti roke. Rada bi bila nekoliko odložila Božjega sina, toda nikjer ni bilo najti mehkega prostorčka, povsod samo trda in mrzla skala. V tem ji pride nasproti mlad lovec in Marija ga poprosi, naj vzame samo za kratek čas njeno dete v naročje. Toda lovec je bil trd in ošaben človek. Niti odgovora ni dal, nego kakor bi je ne videl in

ne čul, hitro odšel naprej v dolino. Marija je bila vsled tolike trdosrčnosti tako užaloščena, da je milo zaplakala in vzdihnila:

»O dete moje, nič dobrega te ne čaka na svetu. Trda skala je mehkejša od človeških src«.

To rekši, se je s koleni uprla na skalo. Takoj se je pokazalo, da je Mati božja govorila resnico, kajti trda skala se je pod njenimi koleni toliko udala, da se je zamogla vsaj nekoliko oddehniti. Tiste dolbine pa so potem v skali ostale in pobožni romarji jih lahko vidijo še dandanes.

Ošabnemu lovcu je bila pravična kazen hitro za petami. Kmalu nato ga je silno zapekla vest in polotil se ga je tako strašan obup, da je, prišedši v dolino, skočil v deročo Savo in utonil.

Šmarnogorska cerkev je podružnica, ki spada k župniji Vodice. Kot božjepotna cerkev je imela v prejšnjih časih vedno stalnega duhovnika. Navadno je dobil to mesto kak bolehen ali pa upokojen župnik.

Notranjščina cerkve je zanimiva radi lepih slikarij. Slike je izvršil Matej Langus. Nad korom vidiš na stropu krasno skupino fantov in deklet v narodnih nošah, ko gredo k maši. Vsa čast slikarju, ki je s tem ovekovečil tedanje narodne noše.

Poleg cerkve stoji pritlična hiša, katere podstrešni prostori so služili dolgo vrsto let za stanovanje duhovniku in cerkovniku. V spodnjih prostorih pa se je od nekdaj nahajala gostilna in ta je še dandanes, tako da je za okrepčilo romarjev in turistov vedno dovolj preskrbljeno.

Na vzhodni strani cerkve, tik za ograjnim zidom, zagledaš skupinico nagrobnih križev. Tu počivajo šmarnogorski župniki, cerkovniki in drugi, katere je na gori pokosila smrt.

Zvonik je nizek in širok. Stoji popolnoma ločen od cerkve. Sedaj brnjavska v njem le par bornih zvoncev, toda pred svetovno vojno je donelo iz tega zvonika zvonjenje, ki ti je pretresalo dušo in srce. Zlasti lep, mogočen in spojen z neko nepopisno milino je bil glas velikega zvona. Kdor ga je čul enkrat, ga ni pozabil nikoli več. Mi pa, ki smo ga čuli slednji dan, leto za letom, nam je postal del naše duše. Kadarkoli se je oglasil, pa najsi smo bili doma, v gozdu ali na polju, ustavili smo delo, obrisali z obraza znoj in pomolili očenaš v čast Materi božji šmarnogorski. In z vso gotovostjo smem trditi, da se pri nobenem pogrebu ni potočilo toliko solza kakor tedaj, ko je avstrijska soldateska razbila in odpeljala šmarnogorski veliki zvon.

Zanimivo je tudi to, da, dočim po vseh cerkvah zvoní poldan ob 12. uri, je šmarnogorski zvon naznanjal poldan vedno ob pol 12. uri. Ustno izročilo naših dedov ve o tem to-le:

Bilo je v turških časih in некоč je pridrvel v te kraje Turek s posebno silno močjo. Opustošil je vse, kar je dosegel. Okoličani, zbrani v utrdbi na Šmarni gori, so strahoma zapazili, da se je turška druhal obrnila proti gori in prve množice so že korakale v hrib. Domačini so uvideli, da tolike sile ne premagajo. Tu jih zamore rešiti le nadnaravna pomoč. Popadali so na kolena in prosili Mater božjo, naj jih otme turškega gorja. V tej skrajni sili je nekdo nehote zgrabil za vrv velikega zvona. In — oj čudo! Komaj se je oglasil zvon, so se turški vojaki in konji vdrli do kolen v zemljo in se niti ganiti niso mogli več. Kristjani, to videč, so bili naenkrat pri Turkih in so jih posekali do zadnjega moža. V zahvalo Materi božji in v spomin na to čudežno rešitev je zvonilo potem na Šmarni gori vedno ob pol 12. uri.

Takoj pod cerkvijo, na zahodni strani hriba stoji v neki dolbini kamnita soha sv. Antona puščavnika. Poleg sohe je postavljen lesen drog in na vrhu droga je pritrjen zvonec, od katerega visi dolga žica. Tudi tu se romarji radi ustavljajo in se v raznih potrebah obračajo k sv. Antonu. Pravijo, da je ta svetnik pri Bogu velik posrednik zakonskega stanu. Ker pa je zakonaželnih fantov in deklet povsod dovolj, ni čudno, da se zvon sv. Antona zelo pogostoma oglašča.

Ako gledaš z gore v smeri proti Kranju, uzreš na približno eno uro oddaljenem hribu ogromne razvaline nekdanjega smleškega gradu. Tu je živel svoje dni zelo mogočen, a še bolj hudoben graščak. S svojimi tlačani je ravnal huje kot z živino. Vse ga je preklinjalo in zato ga je zapustila sreča. Zlezel je v dolgove in česar se je lotil, povsod je imel smolo. Mesto da bi se poboljšal, je začel živeti še razuzdanejši. Preklinjal je tako, da se mu je некоč prikazal sam vrag. Graščak pa se niti vruga ni ustrašil, nego je zahteval od njega denarja. Vrag je bil pripravljen rešiti graščaka iz denarnih stisk, ako mu ta zastavi svojo hčerko. Graščak je takoj privolil. Od tedaj je imel zopet dovolj denarja, hčerka pa je izginila in nihče je ni več videl.

Toda vražja pomoč je graščaku kaj malo hasnila. Kmalu je obolel na strašni bolezni. Začel je gniti pri živem telesu in širil tak smrad, da ni mogel nihče obstati poleg njega. Umrl je od vseh zapuščen. Po njegovi smrti ni hotel nikdo več bivati tam in grad je polagoma začel razpadati. Po mnogih letih, ko je bil grad že v razvalinah, je zašel tja nedolžen pastirček. Naenkrat je zagledal sedeti sredi razvalin krasno deklico. Pred seboj je imela razprostrto veliko rjuho, polno rumenih cekinov. Pastirčka je obšla groza in že je hotel zbežati, ko ga deklica prijazno pokliče:

>Fantiček, ne boj se me! Povej mi, ali si bil danes pri sv. maši?<

>Ne, nisem bil<, je odgovoril. Tedaj deklica milo zaplače:

»Ti nesrečnež! O, jaz reva! Glej, ko bi bil šel ti danes k sv. maši, bi bilo vse to bogastvo tvoje, jaz pa bi bila rešena hudobnega duha, kateremu me je zastavil oče. Zdaj pa moram čakati še sto let.«

To rekši, je izginila deklica in zlatniki.

Pastirček se je vrnil v dolino in med potjo točil grenke solze, ker je tisti dan opustil sv. mašo.

Pastirjevanje. Pastirski posel je brezdvomno eden izmed najstarejših na svetu. Že v »Zgodbah stare zaveze« beremo o pastirjih; o času Kristusovega rojstva so bili pastirji prvi, ki so našli Gospoda in Izveličar sam se je poslužil prispodobe pastirja, ko je izročil apostolu Petru duhovno oblast z besedami:: »pasi moje ovce!«

Pod besedo pastir ali pastarica smatramo na splošno veselega, nepokvarjenega in zadovoljnega dečka ali deklico, ki neomejeno gospoduje svoji živini, se veseli božjega solnca ter v petju in podobnih nedolžnih zabavah daje duška čutilom svojega radostnega srca. Prav kakor pravi pesem:

»Pastarica kravce pase,
ona ima svoje špase,
pastir pa prav': juhe, juhe,
na planincih lušno je!«

Res je, da ima tudi pastir svoje križe in težave, a kljub temu se vsi, ki smo opravljali ta posel in tekali za ljubo čredo, tako radi spominjamo na to dobo. Saj so bila to naša edino srečna otroška leta, ko kljub revščini nismo poznali nikakega gorja, nikakih boleti. To so bila leta, ko je mislila in skrbela mesto nas naša ljubeča mamica, mi pa smo v svojih otroških dušah sanjali sanje, bajne in rožne ter si predstavljali svet ves lepši, nego je v resnici. Pa čujmo našega Gregorčiča:

»Tam srečen pastirček sem glasno pojoč
veselje srca razodeval,
poslušal je potnik po dolu gredoč,
moj drug mi je z onkraj odpeval.

Bridkosti in boli jaz nisem poznal,
pijoč le sladkosti, sem rasel.
Da bil bi pač vedno tam gori ostal
in črede očetove pasel!«

Da, da, Gregorčič, prav si zapel. Zakaj nismo mogli ostati za vedno pastirčki! Ali z drugo besedo: o blažena leta detinska, zakaj ste zbežala od nas!

Gorenjska zemlja ima rodovitne pašnike in domačini so se ukvarjali s pašnjo že od pamtiveka. Pred sto leti in še preje so imeli pastirstvo drugače urejeno nego dandanes. Vsaka vas je imela svojega pastirja, ki je pasel živino iz vse vasi. Glede košnje so imeli kmetje na svojih travnikih natančno začrtane meje, pri pašnji pa se ni gledalo na to in naj se je pasla živina na domačem ali na sosedovem travniku, to je bilo pač vseeno. In le vsled tega je bilo mogoče, da je precejšnje krdelo ovac in govedi zamogel obvladati en sam pastir.

Pastirsko službo so vaščani poverili kakemu starejšemu gostaču. Kot plačo je pastir prejemal tri srebrne evangarce za celo leto (evangarca je imela vrednosti 33 krajcarjev). Hrano je imel izgovorjeno pri vaščanih. Prvi dan je jedel pri enem kmetu, drugi dan pri drugem in ko je obral vso vas, je začel iznova. Tako je vedel vse, kaj se tu in tam kuha in se je veselil vnaprej na ono hišo, kjer ga je doletelo kaj boljšega.

Vsako jutro ob 5. uri je sredi vasi zatrobil na svoj pastirski rog. Na ta poziv so vaščani izpustili živino iz hlevov. Govedo, kakor ovce, vse se je takoj v vasi strnilo v eno celoto, ki je mirno in pokorno sledila svojemu voditelju pastirju na pašnik. Ako je bila živina na paši mirna, tedaj pastirju ni bilo ravno posebne sile. Med tem ko je žival mulila travo, je on lahko lepo sedel, izrezljal piščalke ali kaj podobnega. Ker imajo pa dostikrat tudi nekateri četveronožci svoje muhe in se v svoji bojevitosti kaj radi medsebojno preizkušajo ali pa ti jo vsled nagajivosti pcede čez drn in strn, ej takrat ima pa pastir dovolj posla, dovolj truda in napora, da spravi svoje podložne brez večje nesreče zopet v red.

V Žabnici pri Kranju je svoj čas pasel čredo vaški pastir Brglez, ki se je ovekovečil z originalno pesmijo, v kateri opeva svoj stan. Naravnost imeniten je njegov humor. V pouk in zabavo jo podajam čitateljem popolnoma v originalu:

»Jest sm en revež pastir,
grešnik v kršanski sem ver'.
Pišem se Brglez Anton
in služim napol skor' zastonj.
Za cel' let' mam evangarce tri,
vsak ve, da to Bog ve kaj ni.
Včasih dobim tud' pol strganih hlač,
nove bi raj' — pa kaj čem — ni drgač.
Kravce in ovce, ta stare, ta mlade
vse imam rad, če me vbogajo rade.

Pa med ta dobrim tud' hude so vmes,
 s tistim so hude težave prov res.
 Pr' tistih je Žanova pisana krava,
 ko mi je enkrat čez polje zbezlava,
 jest sm pa revež kar letu za njo,
 mislu sm: »Tone, oh kaj pa zdej bo«.

Pa prdrviva do trnjeve meje,
 men' se srce na široko posmeje,
 pošastarska šavra ne more naprej,
 jest pa zavpijem: »moja si zdej!«

Brž jo popadem za krevljaste roge,
 šavra pa stopi meni na noge
 in kot bi mignu — me s temi rogmi
 v trnjevo mejo — štrbunk — zavali.

Nekol ne bom revež jest tega pozabu,
 kak' scagana srota za trnje sem grabu.

Hlače sm strgov od tal pa do vrha,
 to mi je strila ta burklasta mrha.

Jest sm en revež pastir,
 bogi ta moj je kvartir,
 pod strgano streho kraljujem,
 ponoč' se na slam' premetujem.

Posebno žmahna ni moja košta (jed),
 moj želodec le slabo potrošta.

Bog je tist', ki od hiše do hiše
 fruštej, kosil' in večerjo si iše.

Zamerkane dobro imam gospodinje,
 ki dajo na štrukljih mi rmene tropine
 in vržejo velik brtevs mi mesa,
 to mojem' trebuhu se dobro poda.

Pri drugih pa se mi prov slabo godi,
 mesa in pa štrukljev se nič ne dobi;

zmeraj le repa, fižol in korenje,
 to salabolsko je slabo življenje!

Še nekaj povem, glih en petek je blo,
 pri en' hiši sem fruštikov kašo trdo,
 glih na sred' sklede sem ščurka dobiv,
 pa se zato nism prov nič jeziv.

Žlico seveda na mizo sm djav,
 gospodinji sm reku: »vse kar je prav,
 veste kaj, mati, vam zdejle povem,
 kristjan sm in v petkih mesa jest ne jem«.

Takole prijatli pastirček živi,
 čist' na vse sorte doškrat naleti,
 Hiter, prehiter mi leta teko,
 jest čakam brez strahu na ženo s koso.
 Takrat pa bote' v to zemljo me djali
 in drujag pastirja si bote izbrali.
 Če bote mem (mimo) mojega groba hodili,
 prošm, da b' en očenaš izmolili,
 recite: tu notri počiva pastir,
 usmiljeni Bog, dej mu en večer mir!«

Pozneje se je ta splošna vaška pašnja opustila. Kmetje so ob svojih travnikih zasadili žive meje in vsak gospodar je imel svojega pastirja, ki je pasel le po domačih parcelah. Za ta posel so navadno uporabili otroke, ki so bili za druga dela itak prešibki.

Vendar so bili naši očetje po večini toliko previdni, da, četudi smo bili pastirji, nismo nikdar zamujali šolskega pouka. Spustili so nam živino na vse zgodaj, nekaj pred 9. uro pa smo prignali domov. Ob 9. uri se je pričela šola, ki je trajala do 12. ure in popoldne od 2. do 4. ure. Ko smo prišli od popoldanskega pouka, pa kar kos kruha in nekaj sadja v predpasnik in hajdi zopet na pašnik, kjer smo ostajali do trdega mraka. Pasli smo radi in smo bili na svojo živinico zelo ponosni. Destikrat smo se pastirji med seboj prepirali, kdo ima več živine, katera je lepša in več vredna.

(Dalje.)

F. Šifrar:

K našemu kulturno - prosvetnemu programu.

(Po referatu na občnem zboru »Zveze društev kmetiskih fantov in deklet«.)

(Konec.)

Kdo nam podaja danes osnove naše kulture in naše prosvete in kako? V domači družini se naučimo in navzamemo gotovih pravil za življenje v okviru etično moralnih temeljev, ki jih očrtava zakon in izročilo organizirane družbe. Vera v Boga in posmrtno življenje, spoštovanje staršev in vsake avtoritete, vseh predpostavljenih duhovne in posvetne gosposke, spoštovanje do tuje lastnine — pa da se nje upravičenost priznava ali ne — nas v rani mladosti upelje v neizbežni zakon dela in trpljenja, uvede nas v oblike družinskega in občega družabnega življenja brez velikega tolmačenja kako in zakaj, ker si sredina, v kateri živimo, sama ni v tem na jasnem, niti ne išče določenega odgovora ali se pa zadovolji z odgovorom, ki ga ji da oficijelno tolmačenje verstva.